

Warszawa, 13-02-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

KMP.571.13.2022.MW

Pan

Czesław Tuła

Przewodniczący

Zarządu Głównego NSZZ

Funkcjonariuszy i Pracowników

Więziennictwa

Szanowny Panie Przewodniczący,

odnosząc się do treści oświadczenia Przewodniczącego Zarządu Okręgowego Pana Kamila Bachanowicza, przesłanego wraz z Pańskim pismem z dnia 3 lutego 2023 r., pragnę zauważyć co następuje.

Funkcja Krajowego Mechanizmu Prewencji, którą Rzecznik Praw Obywatelskich wykonuje od 2008 r., ma charakter prewencyjny, determinujący zakres i rodzaj działań podejmowanych przez pracowników Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” działającego w Biurze RPO (dalej: Krajowy Mechanizm, KMPT). W odróżnieniu od typowych działań następczych podejmowanych przez inne zespoły merytoryczne, polegających na badaniu zasadności skarg, funkcja zapobiegawcza sprawowana przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur polega na stałym monitorowaniu stanu ochrony praw osób pozbawionych wolności. Pracownicy Zespołu, posiadający doświadczenie w przeprowadzaniu wizytacji zgodnie z międzynarodowymi standardami, dokonują oceny przestrzegania praw osób uwięzionych – przede wszystkim na podstawie rozmów przeprowadzanych z wybranymi przez nich osobami, w warunkach wyłączających obecność osób postronnych, kierując się przy tym nie tylko normami

prawa krajowego, lecz także prawa międzynarodowego. Zasadą jest, że każda z wizytacji prewencyjnych (w tym również wizytacje ponowne) ma charakter niezapowiedziany.

Wraz z przesłaniem raportu końcowego do kierownictwa konkretnej jednostki rozpoczyna się etap dialogu pomiędzy nim a Krajowym Mechanizmem, w trakcie którego każda ze stron ma prawo odnieść się do treści zaleceń powizytacyjnych, a także sposobu ich realizacji. Oczekiwanie, że już w samym raporcie zostanie przedstawione stanowisko funkcjonariuszy wizytowanej placówki wobec sformułowanych zaleceń, a nawet że dojdzie na przyszłość do „wypracowania formuły postępowania w takich przypadkach z Kierownictwem Służby Więziennej”, jest wyrazem niedostrzeżenia specyfiki mandatu Krajowego Mechanizmu oraz jego zadań i kompetencji.

Kierując się podstawową zasadą przyświecającą każdej z wizytacji prewencyjnych (nienarażania osób pozbawionych wolności na negatywne konsekwencje wyrażenia zgody na rozmowę z przedstawicielami KMPT – art. 21 ust. 2 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania; Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), członkowie Mechanizmu respektują każdorazowo prośby rozmówców o zachowanie anonimowości.

Powyższe gwarancje zostały dotrzymane w czasie wizytacji Zakładu Karnego w Barczewie. Tylko jeden z więźniów zgodził się na złożenie oficjalnej skargi na stosowanie tortur, a zabezpieczone w jego sprawie nagrania z monitoringu wzmacniały jego relację i uzasadniały skierowanie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. W sprawie tej postanowieniem z dnia 30 stycznia 2023 r. Prokuratora Rejonowego Olsztyn Północ w Olsztynie zostało wszczęte śledztwo. Prokurator, dokonując tej czynności procesowej, uznał zatem, że zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 303 k.p.k.).

Należy ponadto podkreślić, że zebrane w tym zakresie w toku wizytacji informacje są częściowo zbieżne z tymi, które Rzecznik Praw Obywatelskich pozyskał ze skarg napływających również od osób aktualnie przebywających na wolności, które w przeszłości odbywały karę pozbawienia wolności w ZK w Barczewie, a także od członków ich rodzin. Informacje te również zostały przekazane prokuraturze w celu ich procesowego wykorzystania.

Rzecznik Praw Obywatelskich nie jest organem dochodzeniowo-śledczym. Rola KMPT została dokładnie wyjaśniona w części wstępnej raportu. W szczególności wskazano tam, że „[s]postrzeżenia KMPT czynione podczas wizytacji opierają się [...] na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu”. Dla czytelnika raportu powinno być zatem oczywiste, że pewne stwierdzenia zawarte w raporcie opierają się na rozmowach z więźniami, a prawdziwość faktów przedstawionych podczas tych rozmów powinna być zweryfikowana przez powołane do tego instytucje, w szczególności organy ścigania. Rzecznik Praw Obywatelskich jest natomiast prawnie zobowiązany do zawiadomienia organów ścigania w każdym przypadku, gdy w toku jego działalności pojawią się przesłanki uzasadniające podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 304 § 2 k.p.k.). Tak też Rzecznik uczynił w sprawie, która została opisana w raporcie KMPT, a prokurator, jak już zostało wspomniane, wszczął śledztwo w tej sprawie. Zastrzeżenia co do naruszenia prawa do obrony i domniemania niewinności są zaś nieuzasadnione, gdyż w raporcie nie wskazano danych osobowych potencjalnych sprawców czynów noszących w ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu znamiona tortur. Kwestię ewentualnej odpowiedzialności karnej funkcjonariuszy w tym zakresie będą rozstrzygać powołane do tego organy państwa.

Osobno pragnę podkreślić, że w każdym przypadku, kiedy przedstawiciele Krajowego Mechanizmu ujawnią ryzyko zaistnienia naruszeń praw osób pozbawionych wolności, choćby jego istnienie wynikało jedynie z relacji osób pozbawionych wolności, KMPT jest zobowiązany do wydania odnotowania tego typu relacji w raporcie i do wydania odpowiedniego zalecenia. Dlatego też na zalecenia końcowe w raporcie należy patrzeć nie tylko przez pryzmat nieprawidłowości, które już zaistniały, lecz także przez pryzmat prewencji. Praktyka taka, polegająca na przekazywaniu wszelkich odebranych od rozmówców sygnałów mogących świadczyć o potrzebie podjęcia działań naprawczych we wskazanych obszarach, jest praktyką właściwą niezależnym organom kontrolnym, zarówno krajowym, jak i międzynarodowym (np. Europejski Komitet Zapobiegania Torturom – CPT, Podkomitet ONZ ds. Zapobiegania Torturom – SPT).

Sformułowany w oświadczeniu zarzut nierzetelności raportu jest nieuzasadniony, podobnie jak sugestia, że informacje uzyskane od osób osadzonych nie były w żaden sposób weryfikowane. Zebrane w trakcie rozmów z innymi więźniami informacje, wnioski z zapisów z monitoringu, a także anonimowa skarga na traktowanie przekazana wizytującym przez więźnia w sposób, który miał go uchronić od identyfikacji przez funkcjonariuszy SW, wskazywały na prawdopodobieństwo

nagannej praktyki postępowania z więźniami z tamtejszej jednostki. Nigdy wcześniej wizytatorzy nie odebrali tylu niepokojących sygnałów w czasie wizytacji jednostki penitencjarnej od więźniów z różnych oddziałów. Co więcej, przedstawiciele KMPT dostrzegli inne niepokojące fakty, które uprawdopodobniły informacje pozyskane w tej mierze od więźniów. Należą do nich, po pierwsze, wynikający z dokumentacji brak środków przymusu bezpośredniego stosowanych wobec więźniów w latach 2021–2022, a po drugie, znamienne i wysoce nietypowe zachowanie więźniów w czasie wizytacji cel mieszkalnych – nie odzywali się w ogóle, a dopytywani przez wizytujących, udzielali bardzo zdawkowych odpowiedzi.

Dlatego też, mając na uwadze powyższe, przedstawiciele KMPT opisali w raporcie wszelkie sygnały, które uzasadniały skierowanie do prokuratury zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa, wskazujące na prawdopodobieństwo stosowania tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania więźniów w ZK w Barczewie. Natomiast ostatecznie na ten temat wypowie się prokuratura i – w zależności od wyniku postępowania przygotowawczego – sąd.

Jestem przekonany, że dogłębne wyjaśnienie tych niepokojących okoliczności leży w dobrze pojętym interesie wszystkich rzetelnie wykonujących swoje obowiązki funkcjonariuszy Służby Więziennej, do których odpowiedzialnej i ciężkiej pracy żywie niezmienny szacunek.

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/